

Vad är meningen med religionsfrihet?

17 maj 2007

Religionsfriheten betraktas av många som en självklar mänsklig rättighet. Men det juridiska begreppet "religionsfrihet" har spelat ut sin roll. Att hålla fast vid detta speciella skydd för utövande av religion är allt annat än enkelt. Förutom att begreppet är motsägelsefullt, inkonsekvent och kraftlöst, riskerar dess tillämpning att bli ett hot mot det sekulära samhället.

I den svenska grundlagen anges i regeringsformens andra kapitel att vi alla har rätt till yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet.

Begreppet religionsfrihet har stått i centrum för den politiska debatten i många sammanhang de senaste åren, men dess tolkning är inte oproblematisk. Vad menas med religionsfrihet? Vad borde vi mena? Har vi någon religionsfrihet i praktiken? Och framför allt: tillför begreppet idag någon mänsklig rättighet som inte redan skyddas av övriga rättigheter?

Att varje människa skall ha rätt att tro på vilka gudomligheter eller andra väsen som helst liksom att tro att några sådana gudar och väsen inte existerar, är en självklar del av de mänskliga rättigheterna. Varje människa skall också ha rätt att uttrycka sin tro, mötas eller samlas kring sin tro.

Dessa rättigheter skyddas genom en lagstadgad tankefrihet, mötesfrihet och föreningsfrihet. Likaså rätten att följa egna sedvanor, oavsett om de är religiösa eller kulturella, så länge de inte strider mot övrig lagstiftning. Religionsfriheten tillför här ingenting. Den ger inga rättigheter eller friheter som inte redan är skyddade av övriga lagstadgade rättigheter.

Men religionsfriheten är logiskt inkonsekvent. Enligt t. ex. den romersk-katolska religionen är det föräldrars religiösa plikt att uppfostra sina barn i den katolska tron så att de blir troende praktiserande katoliker. FN-deklarationen för de mänskliga rättigheterna ger genom religionsfriheten dessa föräldrar rätt att efterleva sin religiösa plikt. Men enligt samma deklaration är barn jämbördiga rättssubjekt. Barn äger alltså en egen rätt till religionsfrihet som ger dem rätten att inte påtvingas den katolska tron eller dess ceremonier. Samma definition av religionsfrihet resulterar här i två logiskt oförenliga principer.

Ett annat problem med religionsfriheten är att den egentligen inte existerar. Religionsfrihetens teoretiska formulering ger alla troende rätt att följa sina religiösa sedvanor. I praktiken accepterar inte det svenska samhället någonting i religionsfrihetens namn som inte rymms inom de gränser som övriga lagar och regelverk stipulerar.

Jehovas Vittnen som av religiösa skäl vägrar acceptera en blodtransfusion i behandlingen av sitt barn, förvägras denna religionsfrihet. Den sekulära lagen som värnar barnets liv går före. Också den som bekände sig till en afrikansk naturreligion och ville skära örönsnibbarna av alla gossebarn före ett års ålder, skulle tillrättavisas av det svenska rättssystemet, trots religionsfriheten.

De som vill slakta djur på ett onödigt plågsamt sätt i kraft av sin religiösa tro hindras av lagen. Värnandet av djur har företrädare framför religionsfriheten i Sverige.

Vilka religioner avses egentligen med religionsfriheten, och behandlas dessa religioner jämställt och jämbördigt? Vad är "religion" enligt den svenska lagen? Inkluderas icketeistiska livsåskådningar? Svaret är nej. Humanismen, som utgår från en naturlig

värld utan övernaturliga väsen, diskrimineras av staten. Bland annat exkluderas de vad gäller statsbidrag till livsåskådningssamfund.

Vilka kriterier tillämpas i bedömningen av olika religioners status med avseende på religionsfriheten? Är det antalet bekännande, religionens historiska rötter eller den litterära kvaliteten på de religiösa urkunderna? Det ligger nära till hands att dra slutsatsen att bedömningarna i stort sett är godtyckliga.

Den som åberopar rätten till en viss sed eller klädsel i kraft av sedvanans koppling till kristendom, judendom eller islam, åtnjuter stor respekt. Den som däremot åberopar sin asatro eller någon naturreligion betraktas som oseriös.

Religionsfriheten som juridiskt begrepp öppnar för en nyckfull och inkonsekvent praxis, så länge det inte existerar en entydig definition av begreppet religion. Är gudstro ett nödvändigt kriterium för att kallas religion? Då omfattas inte buddhismen av religionsfriheten, eftersom den är en icke-teistisk livsåskådning, i avsaknad av gudomliga väsen.

Definieras religion av det gemensamma bejakandet av vissa metafysiska normer och värden? Då måste alla icke-teistiska livsåskådningar omfattas. Eller räcker det med en irrationell dyrkan av något som förenar en samling människor? Då nödgas vi klassa AIK:s supportrar som religiösa anhängare.

Är det avgörande hur djupt vår identitetsuppfattning påverkas av vårt medlemskap? I så fall torde Hells Angels uppfylla kriteriet - men kanske inte Svenska kyrkan!

Religionsfriheten som juridiskt begrepp var befogad i en tid då det var förbjudet att byta religion eller förneka guds existens. Men begreppet religionsfrihet är, som vi visat ovan, både mer problematiskt och ologiskt än vad lagstiftaren hittills velat kännas vid.

Vad skyddar religionsfriheten, som inte redan skyddas av övriga friheter i vår grundlag? Bör religiöst troende ha större friheter än icketroende? Begreppet religionsfrihet är otydligt, motsägelsefullt och kontraproduktivt. Behövs det egentligen?

Christer Sturmark,
Styrelseordförande i förbundet Humanisterna

Torbjörn Tännsjö,
Professor i praktisk filosofi

Ishtiaq Ahmed,
Professor i statsvetenskap

Ia Modin,
Jurist, styrelseledamot i Humanisterna

Lars Bern,
Författare, industriman, styrelseledamot i Humanisterna

Björn Ulvaeus,
Låtskrivare och medlem i Humanisterna

Lena Andersson
Författare, styrelseledamot i Humanisterna

Olle Häggström,
Professor i matematisk statistik, styrelseledamot i Humanisterna